

got James Joyce-nak Zürichben, s ötven évvel később képtelen visszaemlékezni, vajon azt kell-e jobban sajnálnia, hogy nem győzedelmeskedett a művészet lényegéről Joyce-szal és Tristan Tzarával folytatott ádáz vitákban, vagy azt, hogy nem tartotta vissza Lenint, amikor az vonatra szállt, hogy forradalmat robbantson ki Oroszországban.” Persze egyesek hajlamosak lehetnek a Shakespeare *Hamlet*jét megidéző *Ros és Guil* és a *Travesztiák* hallatán valamiféle posztmodern szütyögésre gyanakodni, de meg kell nyugtatnom őket, hogy szütyögésről egyáltalán nincs szó (ami meg a posztmodernről illeti, ez így önmagában úgysem jelent semmit). A darabok mindegyike ütős, és épp annyira tragédia is, mint komédia. Kivétel talán *Az igazi bulldog hadnagy* és a *Magritte után*. Ezek könyvedebb egyfelvonásosok, és ilyen nem is árt a válogatásba.

MANDA BORBÁLA

(Európa Kiadó, Budapest, 2002, 654 oldal, 2700 Ft)

VLADIMIR NABOKOV:

Sebastian Knight valódi élete

Az orosz származású amerikai író első angol nyelvű regényének címe éppoly cseles, mint néhány szereplő-

je. Míg az utóbbiak fő feladata abból áll, hogy a detektívtörténetek hagyományainak megfelelően minél jobban félrevezessék az elhunyt féltestvére életét kutató elbeszélőt, a cím a keresés végső sikerét ígéri, izgalmas részleteket egy romantikus író-zseni különös figurájáról, alkotói és szerelmi titkairól – egyszóval a valódi történetet. Nabokov ismerői számára azonban alighanem már az első oldalaktól világos, hogy Knight alakja örökre homályban fog maradni. Akárcsak a híres *Lolita*ban, ezúttal sem az elbeszélés tünékeny tárgya a lényeg, hanem az elbeszélői jelenlét s annak minden összetevője: az összetéveszthetetlen stílus, a nyelvi lelemény, a humor és az ábrázoló erő. A valódi történet helyett kapunk tehát egy *valódi* történetet, melynek szépsége több szempontból is kötődik a szöveg önleplezően és nyilvánvalóan megtévesztő jellegéhez. A két féltestvér viszonyára ugyanis igaz mindaz, ami az izgalmas nyomozás egyik kulcsfigurájának és annak gyakran emlegetett barátnőjének kapcsolatát jellemzi: miközben az egyik a másikról beszél, valójában önmagáról szól. A *Sebastian Knight valódi élete* önéletrajzi ihletésű, az igazi szerző nem kevésbé kalandos életének részleteiből építkező regény.

Nem véletlenül folyik például a nyomozás egy féltestvér után. Sebastian Knight alakjában egyebek között az író nagyvilágban szétszó-

ródott családtagjait ismerhetjük fel: a rendkívül művelt, barátja élete mentése során agyonlőtt apát, a koncentrációs táborban elpusztult testvérét. Az emberkerülő és hangsúlyosan otthontalan, szállodákat és hálókocsikat kedvelő Knightot Nabokov személyiségének azon rétege hozta létre, amely a család és szülőföld elvesztése miatt érzett fájdalommal tudatosan mondott le egy második otthon teremtéséről, s keresett szállást élete hátralévő részében külföldi bérleményekben.

A szöveghez fűzött hasznos jegyzetektől sok hasonló párhuzam tudható meg, de Knight és az elbeszélő majdnem azonos (féltestvér!), szintén hivatásos irodalmár alakjának ketőse a regényírás természetéről tett állítások, illetve ezek meggyőző, roppant elegáns bemutatásának a szempontjából nyeri el igazi életrajzi jelentőségét. Ezt ismét a cím érzékelteti a legközvetlenebb módon. Akárcsak Gide vagy Naipaul egy-egy művében, a regénybeli jelen legtöbb cselekvését, a lázas tényfeltárást egy olyan megírandó könyv motiválja, melynek címe megegyezik a valószínű szerző választásával: *Sebastian Knight valódi élete*. Az életrajzi kutatómunkával járó töredékesség látogatását sikeresen megteremtő szöveg persze nem csak e formai eszköz miatt tekinthető a nabokovi írásművészet foglalatának, és a későbbi regények megbízható előképének. Az orosz létre angolul író Knight gyöt-

relmes alkotói módszereinek érzékeltetésével, az ezekből születő gyönyörű álidézetekkel, egy elképzelt rivális életrajzíró fantáziátlan prózájának parodizálásával a szerző nem csupán arra a mentális-művészi küzdelemre hívja fel az olvasó figyelmét, mely egy hasonló nyelváltással jár, hanem egyúttal érezteti – szinte szerénytelen módon – azt a tökéletességet is, amelyet erőfeszítés és tehetség nabokovi együttese eredményezhet. Az utóbbiból sajnos szükségszerűen elvész valamennyi a magyar fordításban. Az irodalmi utalások, szójátékok és jelentésbeli párhuzamok egész tárházát mozgósító szerző fölényes magabiztossággal használja a számára idegen nyelvet, ám furcsa módon éppen ennek a brillírozásnak köszönhetően a szöveg igazi nyelve valamiféle angolhoz hasonlító nemzetközi jelrendszer, azaz olyan, adott helyhez vagy közösséghez alig kapcsolódó szintézis, melynek megalkotott, mesterséges voltát nehéz fordításban érzékeltetni. Nabokovnak éppen ilyen nyelvre volt szüksége: ezen tudott hihető, izgalmas történetet írni kozmopolita szereplőről, így tudta megteremtteni annak a folyamatnak az allegóriáját, melyben ő maga vált íróvá egy idegen közegben.

JUHÁSZ TAMÁS

(Európa Kiadó, Budapest, 2002, 196 oldal, 1500 Ft)